

«ПРОЧИТАННЯ ШЕВЧЕНКА РОБИТЬ ЙОГО ВІЧНИМ»

4 березня в Інституті філології КНУ ім. Т. Шевченка відбулася академічна дискусія «Концепти Тараса Шевченка», яку організувала кафедра історії української літератури та шевченкознавства в рамках виконання плану заходів Київського університету з підготовки і відзначення 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка.

«Знаменно, що нинішня академічна дискусія присвячена таким глибоким і невичерпним поняттям, як концептосфера Тараса Шевченка та її наповнення, а відтак – наповнення нашої свідомості, ментальності, духовності й налаштованості на відстоювання нашого майбутнього», – розпочав зустріч заступник директора Валерій Чемес, привітавши всіх від імені дирекції інституту. Модератор проекту Галина Усатенко представила учасників дискусії: академіка Миколу Жулинського (Інститут літератури НАН України, директор), доктора філософських наук Сергія Йосипенка (Інститут філософії НАН України, завідувач відділу історії філософії України), кандидата історичних наук Ігоря Гирича (Інститут історії НАН України, завідувач відділу джерел з історії України XIX – поч. XX ст., головний редактор журналу «Пам'ятки України»), кандидата філологічних наук Олександра Бороня (Інститут літератури НАН України, заступник керівника проекту «Шевченківська енциклопедія»), кандидата мистецтвознавства Галину Складенко (Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії НАН України). Цьогорічна академічна дискусія є десятою в рамках проекту «Українська гуманітаристика: діалог культур між Сходом і Заходом», ініційованого Інститутом філології за підтримки журналу світової літератури «Всесвіт».

Куратор проекту Г. Усатенко розповіла, що до організації нинішньої дискусії її спонукали дві обставини. Перша – це вирізьблена з дерева постань Т. Шевченка на майдані Незалежності, що символізує «стихію народного духу, який творить свого Шевченка, актуального в часі». Другим чинником стало читання Т. Шевченка та ініціювання заходів до його 200-річчя на двох форумах Євромайдану (в Одесі та Харкові). «Ці події засвідчують синтез, складне переплетіння суспільно-політичного контексту та заглиблено академічного вивчення Шевченка у стінах університетів. І саме в моменті Шевченка вони найближче сходяться», – наголосила Галина Олегівна, передаючи слово завідувачеві кафедри шевченкознавства О. Сліпущко.

Учасники круглого столу

Оксана Миколаївна запевнила, що, незважаючи на складні суспільно-політичні зміни, які нині переживає Україна, «ми повинні гідно відзначити ювілей Тараса Шевченка». Професор назвала символічною історію святкування попередніх великих річниць Кобзаря. Українській інтелігенції коштувало надзвичайних зусиль відзначення 100-річного ювілею Т. Шевченка, адже Російська імперія, у складі якої ми перебували, стояла на порозі Першої світової війни. Знаково, що тоді ж, у 1914 р., зародилися вільнолюбні ідеї С. Петлюри, Д. Донцова, В. Винниченка, М. Грушевського. У 1964 р., напередодні святкування 150-го ювілею Кобзаря, Україна входила до складу Радянського Союзу, тому передбачалося ідеологічне святкування в партійно-номенклатурних колах. Проте справжнє свято Духу влаштувала українська діаспора. Відбувся Конгрес вільної української науки, вийшли друком шевченкознавчі книжки, у багатьох країнах відкрили пам'ятники поетові. У цей самий час на теренах материкової України сформувалося інтелектуальне коло шістдесятників, які пропагували ідеї унікальності людської особистості та свободи думки. 200-річний ювілей українського генія Україна зустрічатиме зі значними здобутками, основний з яких – її незалежність, удруге виборена в лютому цього року. «Сподіваюся, що ми в мирі відзначимо березневі Шевченківські дні», – підсумувала О. Сліпущко і порівняла умови нинішнього святкування з концертом Дмитра Шостаковича, який виконував свою знамениту «Симфонію № 7» у блокадному Ленінграді 1942 р.

Наступним слово взяв М. Жулинський. Він порушив проблему освоєння Шевченком духовного простору України. На питання, чому митець так уважно намагався пізнати весь національний простір українського буття, вважає Микола Григорович, відповідь очевидна: «він формував українську націю як самостійний культурний цілісний організм». Великий Кобзар означував священні місця для України – Дніпро, могили, байраки, бо

усвідомлював, що ці матеріальні об'єкти мають сакральне значення. Доповідач докладніше спинився на концепті *хата* як символів національного дому й держави у творчості Т. Шевченка: «Він намагався через Слово донести до українців чітке усвідомлення, що вони є господарями на своїй землі та у своїй хаті».

Про філософську традицію прочитання Шевченка вів мову С. Йосипенко. Розмірковуючи про множинність інтерпретацій художніх текстів у просторі й часі, Сергій Львович запевнив, що саме постійне «прочитання Шевченка робить його вічним». Позиція українського Пророка є проблема-

Ігор Гирич і Дмитро Дроздовський

тичною для філософів насамперед тому, вважає диспутант, що він не писав філософських трактатів. Тому світогляд поета на предмет цілісної філософської концепції можна окреслити, аналізуючи його художні твори – і не лише писемні. Так, у 40–60-ті рр. ХХ ст. у радянській науці панував тенденційний підхід до Т. Шевченка як основного філософа домарксистської доби. Така традиція, прикметними рисами якої стали заполітизовані трактування вирваних із контексту слів і фраз, протрималася до 70–80-х рр., коли її змінила філософія художнього твору. Ця остання дала змогу зануритися в дослідження «проблем, поглядів і концептів, які висловлюються властивими поезії способами. Це та філософія, яка може народитися тільки в художньому творі». Хоча такий підхід набув значного поширення, у його річищі написано доволі мало розвідок. Пояснюється це передусім різким звуженням філософського поля проблем і браком чіткої методології дослідження об'єкта. Вихід із цієї ситуації С. Йосипенко вбачає у перегляді уявлення про те, що можна вважати філософією і як філософ може читати художній твір. «Ми повинні читати твори Тараса Шевченка і праці одне одного про нього. Лише міждисциплінарне дослідження дасть можливість цілісно окреслити поле діяльності письменника», – підсумував науковець.

І. Гирич зробив джерелознавчий екскурс в історію публікацій документальних матеріалів про митця. Він зауважив, що тема Шевченка і його доби ще вповні не досліджена і нині нам випадає унікальний шанс по-новому її потрактувати. «Він – перша людина, яка провела культурний кордон між Україною і Росією через архетипні поетичні образи», – сказав Ігор Борисович і наголосив на важливості міфотворчості Т. Шевченка, яка й донині мобілізує людей для формування нових національних вимог.

Про здобутки «Шевченківської енциклопедії», яку випускає Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, розповів один із її редакторів – О. Боронь. «Це видання є працею величезної ваги, воно акумулює набутки в царині шевченкознавства за півтора століття», – зазначив літературознавець. Осердя шеститомника – літературна спадщина Т. Шевченка. Підкреслив О. Боронь і значення для подальшого розвитку шевченкознавства виходу друком завершальних томів «Повного зібрання творів: у 12 т.», у яких прокоментовано мистецьку спадщину Т. Шевченка. Утім, як зауважив доповідач, одна з проблем цього видання полягає в тому, що малюнки з дорожніх альбомів Шевченка спершу (7-й том) подано за хронологічним принципом, тоді як у подальших томах альбоми вже відтворено як цілість.

Фахівцем із мистецької спадщини Т. Шевченка в ході дискусії виступила Г. Склярєнко. Вона розповіла про непрофесійний підхід до дослідження полотен Шевченка-художника за радянських часів. «Хто такий великий художник? Це той, хто відкриває нам щось нове в людині», – переконана Галина Яківна. Саме таким вважає вона Шевченка – митця зі складною концепцією людини. Найдовершенішими роботами майстра пера і пензля мистецтвознавець називає цикл малюнків «Притча про блудного сина» та пізні автопортрети.

Насамкінець слово взяв один із організаторів академічної дискусії – головний редактор журналу «Всесвіт» Д. Дроздовський. Він спинився на проблемі перекладів творчості Т. Шевченка у світі, зокрема проаналізував специфіку англійського перекладу вірша «Заповіт» Віри Річ.

Під час виступів виникали локальні дискусії, зумовлені запитаннями від аудиторії. Зокрема присутніх цікавило походження Шевченкових концептів, а також те, чи можна вважати його постать соціальним концептом, як «очистити» особистість поета від кліше та ідеологічних нашарувань.

Анна МУКАН,
фото **Валерія ПОПОВА,**
прес-центр Інституту філології
Київського національного університету
ім. Тараса Шевченка